

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ КОМУНІКАНТА НА СТРАТЕГІЇ ПЕРСОНАЖНОГО МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКОЇ ДРАМИ)

**Н. Д. Борисенко
м. Житомир**

Сучасні дослідження мовлення спрямовані на виявлення співвідношення між статусними характеристиками комуніканта та його мовленнєвою характеристикою. Соціальний статус мовця розглядається як такий, що впливає як на його власну поведінку, так і на поведінку його партнерів у спілкуванні. Відповідно статус виступає тим параметром, який регулює поведінку мовців у процесі інтеракції.

Соціолінгвістичний підхід до аналізу мовних даних дозволяє розглядати мовне варіювання як таке, що певним чином співвідноситься із системно впорядкованими соціальними відмінностями комунікантів, відповідно враховується соціальна обумовленість мовних відмінностей [1, с. 34-35]. У контексті загальної проблеми варіювання засобів мови розглядає питання соціальної диференціації мови Л. П. Крисін [5, с. 12-13]. У руслі поняття соціальної ролі розглядають статусні характеристики А.Д. Швейцар та Л. Б. Нікольський, які говорять про соціологічно суттєві специфічні фактори, що детермінують особистість – учасника процесу мовленнєвої комунікації, та впливають на її рольову поведінку [6, с. 45-46]. Найбільш впливовою на теренах СНД видається теорія соціального статусу, запропонована В. І. Карасиком. Остання розглядає статус не лише як соціолінгвістичну, але й як прагмалінгвістичну категорію, що актуалізується саме в процесі спілкування [див., напр., 3]. В американській та британській лінгвістиці залежність мовлення від статусних характеристик знайшла відображення у розвідках, присвячених спонтанному мовленню представників афро-американських та робітничих спільнот [7, с. 243; 9, с. 87], які довели, що окремі мовні варіанти асоціюються з мовленням представників певних класів та прошарків суспільства. Сьогодні дослідники вивчають мовні та мовленнєві засоби вираження категорії соціального статусу [2, с. 60-64], вплив соціальних характеристик мовця на неформальне діалогічне спілкування [4, с. 3].

Наше дослідження персонажного мовлення британської драми початку ХХ століття має на меті розглянути залежність персонажного мовлення від таких складових соціального статусу як рівень освіти мовця та прошарок, до якого він належить. Соціально-економічний статус членів британського соціуму традиційно визначається шляхом протиставлення вищого класу (property-dominated), середнього класу (occupation-dominated) і нижчого класу (poverty-dominated). При цьому визначається, що сьогодні до 75% населення належить саме до середнього класу, стиль життя якого і комунікативна поведінка, що є його частиною, визначається саме рівнем освіти, професійною приналежністю, рівнем доходів та родом занять [3, с. 8]. При цьому статус індивіда може мати більший чи менший престиж, що буде відображуватись у мовленні.

Аналіз персонажного мовлення британської драми початку ХХ століття показує, що в ситуації асиметричного спілкування, коли мовці належать до

різних прошарків суспільства, вибір стратегій залежить саме від статусної позиції комуніканта. Наприклад, у розмові неосвіченої квіткарки, що належить до нижчого класу та освіченого джентльмена, що належить до середнього класу:

The FLOWER GIRL [*breaking through them to the gentleman, crying wildly*]. *Oh, sir, don't let him charge me. You dunno what it means to me. They'll take away my character and drive me on the streets for speaking to gentleman. They – –*

The NOTE TAKER [*coming forward on her right, the rest crowding after him*]. *There! there! there! Who's hurting you, you silly girl? What do you take me for?* [8, с. 14]

Як бачимо з прикладу, персонаж, що належить до нижчого класу апелює до свідків (*You dunno what it means to me*) та шукає захисту серед присутніх (*Oh, sir, don't let him charge me*). Персонаж, що має вищий соціальний статус перериває репліку дівчини, порушуючи конвенції спілкування, та робить спробу її заспокоїти (*There! there! there!*). Крім того, замість пояснення власних намірів, він використовує емоційне риторичне питання (*Who's hurting you*) та тактику негативної оцінки особистості співрозмовника (*you silly girl*). Репліка закінчується питанням, яке може розглядатись і як запит інформації і як емоційна реакція на ситуацію у вигляді риторичного питання, що виражає обурення мовця поведінкою дівчини-квіткарки (*What do you take me for?*). Таким чином, персонаж, що має вищий соціальний статус домінує в діаді та використовує наступальні тактики, в той час, як персонаж, що має нижчий статус захищається.

Крім того, автор драматургічного твору використовує соціальний діалект кокні та його елементи для створення мовленнєвої характеристики персонажів, що належать до найнижчих верств населення:

The BYSTANDER. *It's aw rawt: e's a gentleman:look at his bə-oots. [Explaining to the note taker.] She thought you was a copper's nark, sir* [8, с. 14-15].

У вищенаведеному прикладі фонетичні (*aw rawt*), лексичні (*a copper's nark*) та граматичні (*you was*) особливості діалекту кокні використовуються для створення мовленнєвої характеристики персонажу і сигналізують його походження для слухачів. При цьому, як бачимо з прикладу, фонетичні особливості діалекту використовується, коли мовець звертається до слухачів, що належать до того ж прошарку, що і він. Частина репліки, адресована комуніканту з більш високим соціальним статусом, не має фонетичних ознак діалекту кокні, які утруднюють сприйняття інформації, та містить ввічливе звертання, що підкреслює статусну позицію слухача (*sir*). Цей факт свідчить про те, що мовець модифікує стратегії комунікативної поведінки, враховуючи фактор адресата. З іншого боку, використання соціального діалекту є частиною стратегії створення групової ідентичності.

Таким чином, мовленнєва характеристика персонажа відображує його соціальний статус у британському суспільстві та слугує тим маркером, що визначає як поведінку мовця, так і реакцію слухача.

Подальші перспективи дослідження вбачаються нам у комплексному аналізі впливу таких соціально-статусних характеристик комуніканта, як вік,

професія, походження на вибір певних стратегій і тактик персонажного мовлення у британських драматичних творах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брайт В. Введение: Параметры социолингвистики // Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1975. – Выпуск 7. Социолингвистика. – С. 33-41.
2. Быганова Е.А. Грамматические средства выражения категории социального статуса в речи / Е.А. Быганова // Слово, высказывание, текст в когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах: сб. ст. участников IV междунар. конф., 25-26 апр. 2008 г., Челябинск. Т. 1 / Отв. ред. д.ф.н., проф. Л.А. Нефедова. – Челябинск, 2008. – С. 60-64.
3. Карасик В.И. Язык социального статуса / В.И. Карасик. – М.: Институт языкознания РАН, 1992. – 330 с.
4. Кравченко Я. Ю. Лексико-стилистические и социально-прагматические особенности неформального речевого общения: Автореф... канд. філол. н.: 10.02.19 – теория языка // Адыгейский гос. ун-т. – Майкоп, 2008. – 22 с.
5. Крысин Л.П. 1989. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л.П. Крысин. – М.: Наука. – 186 с.
6. Швейцер А. Д., Никольский Л. Б. Введение в социолингвистику / А.Д. Швейцер, Л.Б. Никольский. – М.: Высшая школа, 1978. – 216 с.
7. Labov W. Sociolinguistic Patterns / W. Labov. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972. – 344 p.
8. Shaw G.B. Pygmalion: Home-Reading Library/ Bernard Shaw. – М.: Higher School Publishing House, 1972. – 140 p.
9. Trudgill P. Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society / Peter Trudgill. – L.: Penguin Books, 1984. – 204 p.